

SPOSOBNOST ZA ZAKON

Klementova dvorana,
sobota, 29. januar 2009

Cenjeni sodniki, oficiali in sodelavci sodišča rimske rote, slovesen začetek marljivega dela vašega sodišča, me to leto znova navdaja z veseljem, da lahko sprejemem njegove člane: mons. dekana, ki se mu zahvaljujem za njegove prijazne pozdravne besede, zbor prelatov sodnikov, oficiale sodišča in odvetnike *Studio Rotale*. Vse vas prisrčno pozdravljam in izražam hvaležnost za pomembne odgovornosti, ki jih imate kot zvesti sodelavci papeža in Svetega sedeža.

Ob začetku vašega delovnega leta od papeža pričakujete besedo, ki vam bo luč in smer za izpolnjevanje vašega zahtevnega dela. Obstaja mnogo tem, o katerih bi lahko razpravljali ob tej priložnosti, vendar se zdaj, po dvajsetih letih od nagovora papeža Janeza Pavla II. glede psihične nesposobnosti v primerih zakonske ničnosti 5. februarja 1987¹ in 25. januarja 1988² zdi prav, da se vprašamo, v kakšni meri je bilo to posredovanje na primeren način sprejeto po cerkvenih sodiščih.

Danes ni trenutak, da bi delali inventuro, vendar lahko vsakdo vidi, da je ta problem še vedno zelo aktualen. V nekaterih primerih lahko, žal, še vedno opazimo nujno potrebo po tem, o čemer je govoril moj častitljivi predhodnik: kako potrebno je varovati cerkveno skupnost »pred pohujšanjem, da bi se vrednost krščanskega zakona v praksi porušila s pretiranim in skorajda avtomatičnim razglašanjem ničnosti, v primeru neuspešnih zakonov, pod pretvezo nezrelosti ali psihične nesposobnosti zaročencev«.³

Ob našem današnjem srečanju bi rad vas, ki delujete v pravu, opozoril, kako nujno je, da se posamezni primeri rešujejo z globoko in zahtevano resnostjo v službi resnice in ljubezni, kar je lastno sodišču rimske rote. Potreba po procesni natančnosti v omenjenih govorih na temelju krščanske antropologije zares omogoča, ne le tehtanja strokovnih psihiatričnih in psiholoških poročil, ampak tudi sodbo v obravnavanem primeru. Ob tem je koristno spomniti na nekaj jasnih razlik. Najprej razlika med »psihično zrelostjo, ki more biti cilj človekovega razvoja« in »kanonsko zrelostjo, ki pomeni minimum za ustanovitev veljavnega zakona«.⁴ Druga razlika je med nesposobnostjo in težavo, ker »samo nesposobnost privolitve za uresničenje prave skupnosti življenja in ljubezni, ne pa zakonska težava, naredi zakon za neveljaven«.⁵ Tretja razlika pa je med kanonskim razumevanjem normalnosti, ki na osnovi celostnega pogleda na človeško osebo »prav tako vključuje zmerne oblike psihičnih težav« in kliničnim pristopom, ki iz pojma normalnosti izključuje vsako omejitev zrelosti in »vsako obliko psihičnih bolezni«.⁶ In končno še razlika med »minimalno sposobnostjo, ki zadošča za veljavno privolitve« in idealno sposobnostjo, ki pomeni »popolno zrelost za srečno zakonsko življenje«.⁷ Nadalje je papež Janez Pavel II. na osnovi sposobnosti razuma in volje pri zakonski privolitvi v že prej omenjenem govoru z dne 5. 2. 1987 govoril o načelu, da je resnična nesposobnost možna le takrat,

¹ Prim. Janez Pavel II., *Govor rimski roti* (5. 2. 1987), v: AAS 79 (1987) 1453–1459.

² Prim. Janez Pavel II., *Govor rimski roti* (25. 1. 1988), v: AAS 80 (1988) 1178–1185.

³ Janez Pavel II., *Govor rimski roti* (5. 2. 1987), v: AAS 79 (1987) 1458, št. 9.

⁴ Janez Pavel II., *Govor rimski roti* (5. 2. 1987), v: AAS 79 (1987) 1458, št. 6.

⁵ Janez Pavel II., *Govor rimski roti* (5. 2. 1987), v: AAS 79 (1987) 1457, št. 7.

⁶ Janez Pavel II., *Govor rimski roti* (25. 1. 1988), v: AAS 80 (1988) 1178, št. 5.

⁷ Janez Pavel II., *Govor rimski roti* (25. 1. 1988), v: AAS 80 (1988) 1183, št. 9.

»kadar gre za prisotnost resnih motenj, ki, kakorkoli se jih že imenuje, morejo bistveno omajati sposobnost namena in volje«. ⁸

Ob tem se zdi smiselno opozoriti, da so bile norme Zakonika cerkvenega prava glede psihične nesposobnosti v praktičnih primerih razširjene in dopolnjene v nedavnem navodilu *Dostojanstvo zakona*.⁹ Navodilo zahteva, da lahko o takšni nesposobnosti govorimo le takrat, ko je v trenutku sklepanja zakramenta zakona že obstajala neka psihična motnja,¹⁰ ki je močno ogrožala uporabo razuma¹¹ ali sposobnost razsojanja pri sprejemanju pomembnih odločitev, posebno kar se nanaša na svobodno izbiro življenjskega stanu¹² ali, če je pri osebi sprožala ne samo veliko težavo, ampak tudi nesposobnost sprejeti bistvene zakonske obveznosti.¹³

Ob tej priložnosti bi vendarle rad ponovno razmišljal o nesposobnosti za sklenitev zakona, kot jo omenja kan. 1095, v luči odnosa med človeško osebo in zakonom in izpostavil nekaj temeljnih principov, ki morajo voditi tiste, ki se v praksi ukvarjajo s pravom.

Obstaja predvsem potreba po novem in pozitivnem razumevanju sposobnosti za poroko, ki se v bistvu tiče vsake človeške osebe zaradi njegove ali njene lastne narave kot moškega ali ženske. Dejansko se lahko zgodi, da zapademo v neke vrste antropološki pesimizem, ki bi v luči današnjega kulturnega konteksta zakon razumel kot nekaj praktično nemogočega. Glede na dejstvo, da ta kontekst v različnih delih sveta vendarle ni navzoč, prave nesposobnosti za zakon ne smemo zamenjevati z resnimi težavami, s katerimi se sooča veliko ljudi, posebno mladih, ki jih vodijo do zaključka, da je zakonska skupnost, kot pravilo, nepredstavljiva in nemogoča. Naravna človekova sposobnost za zakon je sama po sebi začetek, ki omogoča parom, da bi odkrili pravo resničnost zakona in njegovo potrebo za odrešenje. To, kar je nedvomno v igri, je resničnost glede samega zakona in njegove notranje pravne narave,¹⁴ kar je nujna osnova, da bi mogli razumeti in ovrednotiti potrebno sposobnost za zakon.

V tem smislu je potrebno sposobnost za zakon videti v odnosu do temeljne narave zakona kot »globoke skupnosti življenja in ljubezni med zakonci, kateri je Stvarnik dal temelje in posebne zakonitosti«¹⁵ in na poseben način ob bistvenih zakonskih obveznostih, ki so jih zakonci sposobni sprejeti.¹⁶ Ta sposobnost se ne meri v odnosu do posebne stopnje uresničenja zakonske zveze, v smislu izpolnitve temeljnih zakonskih obveznosti, ampak bolj v odnosu do sposobnosti volje vsakega od zakoncev, ki naredi to uresničenje možno in učinkovito od trenutka sklenitve zakona. Govoriti o sposobnosti ali nesposobnosti je smiselno le do te mere, kar zadeva samo dejanje sklenitve zakona, medtem ko vez, ki nastane po volji zakoncev, pomeni pravno resničnost, ki je biblično imenovana »eno meso« (1 Mz 2,24; Mr 10,8; Ef 5,31)¹⁷ in njena nadaljnja veljavnost ni odvisna od kasnejših

⁸ Janez Pavel II., Govor *rimski roti* (5. 2. 1987), v: AAS 79 (1987) 1457, št. 7.

⁹ Papeški svet za zakonska besedila, Navodilo *Dostojanstvo zakona (Dignitas connubii)*, 25. 1. 2005), v: Cerkevni dokumenti 142, Ljubljana 2014.

¹⁰ Prav tam, čl. 209 § 1.

¹¹ Prav tam, čl. 209 § 2, 1; ZCP, kan. 1095, tč. 1.

¹² Prav tam, čl. 209 § 2, 2; ZCP, kan. 1095, tč. 2.

¹³ Prav tam, čl. 209 § 2, 3; ZCP, kan. 1095, tč. 3.

¹⁴ Prim. Benedikt XVI., Govor *rimski roti* (27. 1. 2007), v: AAS 99 (2007) 86–91.

¹⁵ *Pastoralna konstitucija o Cerkvi v sedanjem svetu*, 48.

¹⁶ ZCP, kan. 1095, tč. 3.

¹⁷ ZCP, kan. 1061 § 1.

ravnanj zakoncev v njunem zakonskem življenju. Na povsem drug način pa govori poenostavljen pristop, ki ne upošteva resničnosti zakona, kot pristne skupnosti življenja in ljubezni, ampak zgolj nekaj človeškega, ki je bistveno odvisno od zgolj naključnih dejavnikov, ne pa od uresničenja človeške svobode, ki jo podpira milost. Drži, da je ta svoboda človeške narave »ranjena v svojih lastnih naravnih močeh, nagnjena h grehu«,¹⁸ omejena in nepopolna, vendar zato ni nepristna in nesposobna izvršiti dejanja samoodločitve zaročencev za zakonsko zavezo, kar lahko privede do zakona in družine.

Določeni antropološki in »humanistični« tokovi z egocentričnim namenom samo-uresničenja in samo-transcendence zelo idealizirajo človeško osebo in zakon, tako, da na koncu zanikajo psihično sposobnost velikega števila ljudi za zakon in to na osnovi elementov, ki niso v soglasju s temeljnimi zahtevami zakonske zveze. Soočeni s takšnimi nameni, cerkveni pravniki ne smejo zanemarjati zdravega realizma, o katerem je govoril moj častitljivi predhodnik¹⁹ kajti sposobnost za zakon se nanaša na potrebni minimum, da bi zaročenci mogli sebe podariti kot moškega ali kot žensko in tako ustvariti vez, h kateri je poklicana velika večina ljudi. Iz tega sledi, da morajo v primerih ničnosti zakona zaradi psihične nesposobnosti, sodniku pomagati strokovnjaki, ki ugotavljajo obstoj resnične nesposobnosti,²⁰ ki je zmeraj izjema, glede na naravno sposobnost osebe, ki je nujna za razumevanje in uresničevanje vzajemne samo-podaritve po katere pride do zakonske zveze.

To je torej, spoštovani člani sodišča rimske rote, tisto, kar sem vam želel povedati ob tej posebni priložnosti, ki jo zmeraj zelo cenim. Spodbujam vas, da z globoko krščansko vestnostjo vztrajate pri izvrševanju svoje naloge, katere velik pomen za življenje Cerkve je viden v vsem, kar sem povedal. Naj vas Gospod vedno spremlja pri vašem zahtevnem delu z lučjo svoje milosti. Z globoko naklonjenostjo vam podeljujem svoj apostolski blagoslov.

Benedikt XVI.

Acta Benedicti Pp. XVI, Ad Tribunal Rotae Romanae,
Acta Apostolicae Sedis 101 (2009), str. 124-128

V slovenskem jeziku: Joseph Ratzinger-papež Benedikt XVI,
Resnica o zakonu, Ognjišče-Slomškova založba,
Maribor, 2015

¹⁸ KKC 405.

¹⁹ Prim. Janez Pavel II., Govor *rimske rote* (27. 1. 1997), v: AAS 89 (1997) 488, tč. 4.

²⁰ Prim. ZCP, kan. 1680; Navodilo *Dostojanstvo zakona*, čl. 203 § 1.